

Curriculum of Bachelor of Arts Degree in English, Prince of Songkla University, Pattani: Three Dimensional Perspectives of Instructors, Graduates and Employers

Adisa Benjarattananon

M.A. (English), Assistant Professor,

Department of Western Languages,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

E-mail: badisa@bunga.pn.psu.ac.th

Abstract

This research was conducted to 1) analyze the Curriculum of Bachelor of Arts Degree in English (revised B.E. 2537), Humanities and Social Sciences Faculty, Prince of Songkla University, Pattani in terms of 1.1) satisfactions of contents, teaching and learning methods and instructors' qualifications from 13 instructors' points of view; 1.2) satisfactions of contents, instructors' qualifications, benefits and applications of the subjects for higher education and work performance from 42 graduates' points of view and 1.3) satisfactions of the graduates' characteristics, including academic and professional abilities; professional morality and attitudes; personality and interpersonal relationship from 24 employers' points of view, and 2) compare the results for the overall evaluation of the curriculum. The study discovered that the three groups of the samples had high levels of satisfactions of all items mentioned in the objectives. The comparison among the three groups of samples' satisfactions also revealed no difference.

Keywords: Curriculum of Bachelor of Arts Degree in English, employers, graduates, instructors

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: มุมมองสามมิติจากผู้สอน บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต

อดิศา เบญจรัตน์านนท์

ศศ.ม. (ภาษาอังกฤษ), ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

ภาควิชาภาษาตะวันตก,

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

E-mail: badisa@bunga.pn.psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2537 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในด้าน 1.1) ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของผู้สอนจำนวน 13 คน ในด้านเนื้อหารายวิชา การจัดการเรียนการสอน และคุณสมบัติของผู้สอน 1.2) ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของบัณฑิตจำนวน 42 คน ในด้านเนื้อหารายวิชา คุณสมบัติของผู้สอน และประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรในการศึกษาต่อและปฏิบัติงาน 1.3) ความพึงพอใจในคุณลักษณะบัณฑิตจากมุมมองของผู้ใช้บัณฑิตจำนวน 24 คน ในด้านความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ และ 2) เปรียบเทียบผลที่ได้จากการประเมินของบัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิตและผู้สอน เพื่อประเมินหลักสูตรโดยภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมบัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต และผู้สอนมีความพึงพอใจหลักสูตรในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรระหว่างบัณฑิต ผู้สอน และผู้ใช้บัณฑิตโดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: บัณฑิต, ผู้สอน, ผู้ใช้บัณฑิต, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นอันมาก การพัฒนาบุคคลให้ทันยุคทันสมัยโดยกระบวนการศึกษาจึงมีความสำคัญและจำเป็นตามไปด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและมีคุณค่า ทำให้ในปัจจุบันหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก มีการเปรียบเทียบและแข่งขันกันค่อนข้างสูง หากสถาบันการศึกษาใดต้องการพัฒนาศักยภาพให้สามารถแข่งขันในระดับสากล หรือเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป จะต้องคำนึงถึงคุณภาพของผลิตผลทางการศึกษาของสถาบันตนเองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการที่ได้มีการดำเนินการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ หลักสูตร ผู้เรียน ผู้สอน สิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณและแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น (บุปผา บุตรมณี, 2547, 1)

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปตามจุดมุ่งหมายได้นั้น คือ หลักสูตร ซึ่งเป็นเสมือนแม่บทของการเรียนการสอนและเครื่องชี้แนะแนวทางในการจัดการศึกษาว่าควรจะเป็นไปในทิศทางใด (ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา, 2531, 1) ดังนั้น หลักสูตรที่ดีจึงควรมีความทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ และตอบสนองความต้องการของสังคม ตลอดจนเสริมสร้างคุณธรรมด้านต่างๆ ของผู้เรียน เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527, 1)

หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (สุภาพร แนวนุตร, 2540, 10) คือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การจัดการเรียน

การสอน และการประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้การจัดการสามารถดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ หลักสูตรจึงนับเป็นหัวใจของการศึกษาอย่างแท้จริง การจัดทำหลักสูตรต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งในด้านตัวบุคคล สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงได้ประกาศนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา พ.ศ.2542 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2542 โดยกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการประเมินหลักสูตรทุก 5 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2543) เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งเพื่อตอบสนองความสนใจของผู้เรียน พัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีความรู้มีความสามารถในการคิด การกระทำ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งผลิตกำลังคนที่มีความสำคัญ ผู้ที่ผ่านการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะเป็นกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถ พร้อมทั้งจะสนองความต้องการและพัฒนาสังคมประเทศ (ลินดา วงศานุพัทธ์, 2527, 1) ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ดีเยี่ยมอารยประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการผลิตบุคลากรระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญและเชี่ยวชาญเฉพาะทางมากขึ้น มีความสามารถในการวิเคราะห์วิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาและบุกเบิกวิทยาการใหม่ๆ ให้สามารถสนองตอบความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถชี้นำสังคมไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ได้ ตลอดจนสามารถนำความรู้ด้านวิชาการและวิชาชีพมาประยุกต์ปรับใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง หน่วยงาน และสังคมโดยส่วนรวมให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น (ทพวงมหาวิทยาลัย, 2538, 3) รวมทั้ง มุ่งเน้นที่จะพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นฐานสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถทางวิชาการตลอดจนการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับสูงให้กับประเทศต่อไป ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภาวะ

หน้าที่หลักของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพทั้งในด้านคุณภาพทางวิชาการ และคุณภาพในการเป็นพลเมืองดีให้ได้ตามความต้องการของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและค่อนข้างเร็ว (ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย, 2530, 5)

ด้วยเหตุนี้ สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ และการพัฒนาหลักสูตรจะกระทำต่อเมื่อมีการประเมินหลักสูตรอยู่ตลอดเวลา เพราะผลจากการประเมินจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งใจ (ทิศนา แคมมณี, 2535, 133-134) ซึ่งการประเมินหลักสูตรจะเป็นตัวบ่งชี้ว่าองค์ประกอบหลักสูตรส่วนใดสมควรพิจารณา ปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง (สมบุรณ์ ชิตพงศ์, 2522, 1)

การประชุมคณะกรรมการอำนวยการประกันคุณภาพการศึกษา ครั้งที่ 3/2539 เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2539 และการประชุมสภาวิชาการ ครั้งที่ 1 (1/2539) เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2539 เห็นชอบให้กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทักษะพื้นฐาน ด้านความสามารถทางวิชาชีพ และด้านความสามารถทางสังคม การกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตดังกล่าว ได้คำนึงถึงคุณลักษณะพื้นฐานในความเป็นท้องถิ่น และนำกระแสพระราชดำริของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ที่ว่า "ขอให้ถือประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่สอง ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง.." มาประกอบการพิจารณา กำหนดคุณลักษณะบัณฑิตทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

1. ทักษะพื้นฐาน (Foundation Skills) ประกอบด้วย
 - มีทักษะในการคิดสร้างสรรค์ (Thinking Skills)
 - มีทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills)

หมายถึง การอ่าน การเขียน การฟัง การพูด การสรุปเป็น และโดยเฉพาะเน้นภาษาต่างประเทศ

- มีทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer Skills) และมีทักษะในการลำดับข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์

- มีทักษะด้าน Information Literacy
- มีทักษะในการจัดการ (Management Skills)
- มีทักษะในการวิเคราะห์และสังเคราะห์
- มีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างที่ตนเองและผู้อื่นมีความสุข

2. ความสามารถทางวิชาชีพ

ให้แต่ละคณะพิจารณากำหนด

3. ความสามารถทางสังคม

- มีวินัย ปฏิบัติตามกติกากฎของสังคม
- มีความรับผิดชอบ
- มี Accountability
- มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

- มีความห่วงใยและเสียสละเพื่อสังคม

- มีความเข้าใจในวิถีชีวิต (ในชนบท)

- มีทักษะในการแสดงความคิดเห็น

- มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

- มีความห่วงใยและเสียสละเพื่อสังคม

(กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2549, 42-43)

สำหรับคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของบัณฑิตที่เป็นที่ต้องการของหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนนั้น อารี วิชาชัย (2541, 75-76) ได้สรุปเป็น 2 ประการดังนี้

1. เป็นบัณฑิตที่ดี ได้แก่ บัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1.1 เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม
- 1.2 มีความซื่อสัตย์
- 1.3 มีความรับผิดชอบ
- 1.4 มีความมั่นคงทางอารมณ์
- 1.5 มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 1.6 มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม
- 1.7 มีความขยันหมั่นเพียร

1.8 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
2. เป็นบัณฑิตที่เก่ง ได้แก่ บัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 2.1 มีความรู้ดี
- 2.2 มีความสามารถดี
- 2.3 มีความคิดริเริ่มดี
- 2.4 กล้าพูดแสดงความคิดเห็น
- 2.5 กล้าเขียนแสดงความคิดเห็น
- 2.6 เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

2.7 มีความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม
ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นคุณลักษณะของบัณฑิตที่
หน่วยงานต่างๆ ทั้งราชการและเอกชนต้องการรับเข้าไป
ทำงานในหน่วยงานของตน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะ
ของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ได้กำหนดไว้

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอังกฤษ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลา
นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นหลักสูตรปรับปรุงพ.ศ.
2537 ที่ใช้จนถึงปีการศึกษา 2546 และหลักสูตรใหม่ที่ใช้
ในปัจจุบันได้เริ่มใช้มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 อย่างไรก็ดี
ก่อนที่จะได้นำหลักสูตรปี 2547 มาใช้ในการเรียนการสอน
ยังไม่เคยมีการประเมินหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2537
มาก่อนว่ามีประสิทธิภาพสามารถผลิตบัณฑิตได้ตาม
ความมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ หรือมีข้อดีข้อเสียควร
แก้ไขปรับปรุงอย่างไร นอกจากนี้ ด้วยสภาพสังคมที่มี
การเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย รวมทั้ง วิทยาการต่างๆ
ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การเรียนการสอน
ตามหลักสูตรเก่าหรือแม้แต่หลักสูตรใหม่ที่มีการปรับปรุง
แล้วอาจไม่สอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบัน และไม่สามารถ
ตอบสนองความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานทั้ง
ปัจจุบันและอนาคตได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการ
ประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอังกฤษ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลา
นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี หลักสูตรปรับปรุงพ.ศ.2537
เพื่อศึกษาความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของบัณฑิต

ในด้านเนื้อหาวิชา คุณสมบัติของผู้สอน และประโยชน์
ที่ได้จากการเรียนรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรในการศึกษา
ต่อและปฏิบัติงาน ความพึงพอใจในคุณลักษณะบัณฑิต
จากมุมมองของผู้ใช้บัณฑิต ในด้านความรู้ความสามารถ
และทักษะในการปฏิบัติงาน คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติ
ต่อการทำงาน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ และความ
พึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของผู้สอนในด้านเนื้อหา
รายวิชา การจัดการเรียนการสอน และคุณสมบัติของ
ผู้สอน และนำผลการประเมินทั้งสามมิติมาเปรียบเทียบกัน
เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรครั้ง
ต่อไป เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
ของสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
และตลาดแรงงานอย่างแท้จริง

**หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา
อังกฤษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2537)**

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ
ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ภาษาอังกฤษ
อย่างแท้จริงและนำไปประกอบอาชีพได้
2. เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป

1. โครงสร้างหลักสูตร

โครงสร้างแบบวิชาเอก-โท จำนวนหน่วยกิตรวม
ตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 145 หน่วยกิต

2. องค์ประกอบหลักสูตร

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	37 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาภาษา	12 หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์	6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาทักษะการเรียนรู้	5 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาพลศึกษา	2 หน่วยกิต

หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า 96 หน่วยกิต
วิชาแกน	12 หน่วยกิต
วิชาเอก	ไม่น้อยกว่า 60 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาเอกบังคับ	31 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาเอกเลือก	ไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต
วิชาโท	ไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือกเสรี	3-12 หน่วยกิต

3. รายวิชา

3.1 หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	37 หน่วยกิต
นักศึกษาจะต้องเรียนวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 37 หน่วยกิต ดังกลุ่มและรายวิชา ต่อไปนี้	
กลุ่มวิชาภาษา	12 หน่วยกิต
กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และ คณิตศาสตร์	6 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาทักษะการเรียนรู้	5 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาพลศึกษา	2 หน่วยกิต
3.2 หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า 96 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาแกน	12 หน่วยกิต
411-201 การอ่านและ การเขียนเชิงวิชาการ	3(3-0-0)
417-204 บทอ่านภาษาอังกฤษ ในสาขามนุษยศาสตร์	3(3-0-0)
425-201 สังเขป ประวัติศาสตร์ไทย	3(3-0-0)
428-201 เศรษฐศาสตร์ เบื้องต้น	3(3-0-0)
วิชาเอก	60 หน่วยกิต
นักศึกษาที่เลือกเรียนสาขาวิชาภาษาอังกฤษจะต้องเรียน รายวิชาในกลุ่มวิชาเอกบังคับ 31 หน่วยกิต และกลุ่มวิชา เอกเลือกอีกไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต	

กลุ่มวิชาเอกบังคับ	31 หน่วยกิต
417-212 วรรณคดีวิจิตร เบื้องต้น	3(3-0-0)
417-213 สำนวนวรรณคดี อังกฤษ	3(3-0-0)
417-214 สำนวนวรรณคดี อเมริกัน	3(3-0-0)
417-231 ไวยากรณ์ 1	2(3-0-0)
417-232 ไวยากรณ์ 2	2(3-0-0)
417-233 การเขียนเบื้องต้น	2(3-0-0)
417-234 การเขียนอนุเจตและ ความเรียง	2(3-0-0)
417-235 การอ่านระดับต้น 1	2(2-0-0)
417-236 การอ่านระดับต้น 2	2(2-0-0)
417-238 การฟัง-พูด 1	2(2-1-0)
417-239 การฟัง-พูด 2	2(2-1-0)
417-242 สัทศาสตร์เชิงปฏิบัติ	2(1-2-0)
417-351 การแปล 1	2(3-0-0)
417-352 การแปล 2	2(3-0-0)

กลุ่มวิชาเอกเลือก	ไม่น้อยกว่า 29 หน่วยกิต
417-218 การอ่านออกเสียง เพื่อตีความ	3(3-0-0)
417-221 วรรณกรรมร้อยแก้ว	3(3-0-0)
417-222 วรรณกรรมร้อยกรอง	3(3-0-0)
417-223 วรรณกรรมบทละคร	3(3-0-0)
417-224 วัฒนธรรมของ ชนชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษ	3(3-0-0)
417-311 เรื่องสั้น	3(3-0-0)
417-313 นวนิยาย	3(3-0-0)
417-331 ไวยากรณ์ 3	2(3-0-0)
417-332 ไวยากรณ์ 4	2(3-0-0)
417-333 การเขียนเชิง อรรถาธิบาย	2(3-0-0)
417-334 การเขียนเชิงโต้แย้ง และชักจูง	2(3-0-0)

417-335 การอ่านระดับกลาง 1	2(2-0-0)
417-336 การอ่านระดับกลาง 2	2(2-0-0)
417-338 การฟัง-พูด 3	2(2-1-0)
417-339 การฟัง-พูด 4	2(2-1-0)
417-341 ภาษาศาสตร์เบื้องต้น	3(3-0-0)
417-343 สรีวิทยา	3(3-0-0)
417-346 วจีวิภาคและวากย- สัมพันธ์	3(3-0-0)
417-361 การเขียนเชิงธุรกิจ	2(3-0-0)
417-362 ภาษาอังกฤษสำหรับการ การท่องเที่ยว 1	2(2-0-0)
417-412 วรรณคดีวิจารณ์	3(3-0-0)
417-425 โศกนาฏกรรมของ เชคสเปียร์	3(3-0-0)
417-426 สุขนานุกรมของ เชคสเปียร์	3(3-0-0)
417-433 การเขียนระดับสูง	2(3-0-0)
417-435 การอ่านระดับสูง 1	2(2-0-0)
417-436 การอ่านระดับสูง 2	2(2-0-0)
417-438 การฟัง-พูด 5	2(2-1-0)
417-441 อรรถศาสตร์เบื้องต้น	3(3-0-0)
417-442 วาทบทวิเคราะห์	3(3-0-0)
417-443 ไวยากรณ์เพิ่มพูน เบื้องต้น	3(3-0-0)
417-444 ภาษาศาสตร์โครงสร้าง	3(3-0-0)
417-448 การศึกษาเฉพาะบุคคล	3(1-0-8)
417-449 การศึกษาเฉพาะเรื่อง	3(3-0-0)
417-451 การแปล 3	2(3-0-0)
417-452 การแปล 4	2(3-0-0)
417-461 ภาษาอังกฤษสำหรับ การท่องเที่ยว 2	2(1-2-0)
417-463 ภาษาอังกฤษสำหรับ การโรงแรม	2(1-2-0)
417-464 ภาษาอังกฤษสำหรับ งานเลขานุการ	2(1-2-0)
417-465 การแปลงานธุรกิจ	2(3-0-0)
417-466 สัมมนาภาษาอังกฤษ สำหรับวิชาชีพ	1(1-0-0)

กลุ่มวิชาโท	
ไม่น้อยกว่า	24 หน่วยกิต
3.3 หมวดวิชาเลือกเสรี	3-12 หน่วยกิต

นักศึกษาสามารถเลือกเรียนวิชาโทและวิชาเลือกเสรีที่
เปิดสอนในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ตามคำแนะนำ
ของอาจารย์ที่ปรึกษา

(ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537, 2, 5-10)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรศิลป-
ศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.
2537 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในประเด็นต่อไปนี้

1.1 ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของ
ผู้สอนในด้านเนื้อหารายวิชา การจัดการเรียนการสอนและ
คุณสมบัติของผู้สอน

1.2 ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของ
บัณฑิต ในด้านเนื้อหารายวิชา คุณสมบัติของผู้สอน และ
ประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรใน
การศึกษาต่อและปฏิบัติงาน

1.3 ความพึงพอใจในคุณลักษณะบัณฑิตจาก
มุมมองของผู้ใช้บัณฑิต ในด้านความรู้ความสามารถและ
ทักษะในการปฏิบัติงาน คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติ
ต่อการทำงาน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์

2. เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้จากการประเมินของผู้สอน
บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิตเพื่อประเมินหลักสูตรศิลปศาสตร
บัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2537
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินหลักสูตรศิลปศาสตร
บัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2537
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลา

นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในด้าน 1) ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของผู้สอนจำนวน 13 คน ในด้านเนื้อหารายวิชา การจัดการเรียนการสอน และคุณสมบัติของผู้สอน 2) ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของบัณฑิตจำนวน 42 คน ในด้านเนื้อหารายวิชา คุณสมบัติของผู้สอน และประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรในการศึกษาต่อและปฏิบัติงาน 3) ความพึงพอใจในคุณลักษณะบัณฑิตจากมุมมองของผู้ใช้บัณฑิตจำนวน 24 คน ในด้านความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ 4) การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการประเมินของบัณฑิต ผู้ใช้บัณฑิต และผู้สอน เพื่อประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2537 คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

2. ขอบเขตประชากร

บัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รุ่นปีการศึกษา 2544-2546 จำนวน 42 คน ผู้ใช้บัณฑิตจำนวน 24 คน และผู้สอนแผนกวิชาภาษาอังกฤษ ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน 13 คน รวมทั้งสิ้น 79 คน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

จากแบบสอบถามบัณฑิตจำนวน 42 ฉบับ เมื่อจำแนกตามสถานภาพปัจจุบัน พบว่า บัณฑิตมีสถานภาพเป็นพนักงาน 27 คน กำลังศึกษาต่อ 13 คน และทำงานร่วมกับศึกษาต่อ 2 คน

1.1 ข้อมูลบัณฑิตที่มีงานทำ

บัณฑิตที่มีสถานภาพปัจจุบันเป็นพนักงานทั้งหมด 27 คน ทำงานในหน่วยงานเอกชน 21 คน

หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ 4 คนเท่ากัน บัณฑิตใช้เวลาในการหางานทำน้อยกว่า 1 เดือน 13 คน ระยะเวลา 1-3 เดือน และ 3-6 เดือน มีจำนวนเท่ากัน คือ 6 คน โดยบัณฑิตที่หางานทำได้ยากให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเป็นเพราะตนขาดประสบการณ์ในการทำงาน เลือกลงงานหน่วยงานไม่พิจารณานักศึกษาจบใหม่ และงานที่ได้รับขัดต่อหลักทางศาสนา

ในส่วนของความสอดคล้องของงานกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษานั้น บัณฑิตที่ทำงานตรงตามสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษามีจำนวน 21 คน และไม่ตรงตามสาขาจำนวน 6 คน โดยบัณฑิตที่มีความคิดเห็นว่างานที่ไม่ตรงกับสาขาที่สำเร็จการศึกษานั้นให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเป็นเพราะตนไม่ค่อยได้ใช้ภาษาอังกฤษในการทำงานที่รับผิดชอบ สำหรับความยากของการสอบเข้าทำงานนั้น บัณฑิต 18 คนมีความคิดเห็นว่าง่าย และจำนวน 9 คนคิดว่ายาก

ในแง่ความเพียงพอของความรู้ต่อการทำงานนั้น บัณฑิตจำนวน 18 คน เห็นว่าตนมีความรู้เพียงพอต่อการทำงาน เพราะเนื้อหาหลักสูตรครอบคลุม มีความหลากหลาย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้โดยตรง นอกจากนี้ ทักษะทางภาษาอังกฤษที่เรียนมายังช่วยในการทำงานเป็นอย่างดีอีกด้วย ในขณะที่บัณฑิตจำนวน 9 คน คิดว่ายังไม่เพียงพอ และได้เสนอแนะให้สร้างหลักสูตรที่เน้นภาษาที่ใช้ในทางธุรกิจมากขึ้น รวมทั้งตัวบัณฑิตเองต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในการทำงานด้วยตนเองอยู่เสมอ ส่วนความคิดเห็นด้านประโยชน์ของประสบการณ์และความรู้จากหลักสูตรในการทำงานพบว่า บัณฑิตจำนวน 22 คน เห็นว่าตนได้รับประโยชน์ในระดับมากที่สุด เพราะสามารถนำทักษะการติดต่อสื่อสาร ฟัง พูด อ่าน มาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ ในขณะที่บัณฑิต จำนวน 5 คน เห็นว่าตนได้รับประโยชน์ในระดับปานกลาง

1.2 ข้อมูลบัณฑิตที่กำลังศึกษาต่อ

ในส่วนของบัณฑิตที่กำลังศึกษาต่อจำนวน 13 คนนั้น บัณฑิตจำนวน 4 คน เห็นว่าสาขาที่ตนศึกษาต่อ

ไม่สอดคล้องกับสาขาที่สำเร็จการศึกษา ทั้งนี้เพราะศึกษาต่อในสาขาอื่น เช่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านการสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้บัณฑิตเห็นว่าการสอบเข้าศึกษาต่อไม่ยาก อย่างไรก็ตามบัณฑิตจำนวน 7 คน เห็นว่าการสอบเข้าศึกษาต่อไม่ยาก โดยให้เหตุผลว่าเป็นเพราะตนเองสามารถนำความรู้พื้นฐานระดับปริญญาตรีมาใช้ได้ นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังมีการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้เรียนมากขึ้นโดยไม่ต้องสอบเพื่อเข้าศึกษาต่อ รวมทั้งข้อสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อเน้นที่การวิเคราะห์ ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ควบคู่กับความสามารถทางภาษา และตนเองมีการเตรียมตัวเพื่อสอบเข้าศึกษาต่อเป็นอย่างดี

ด้านความคิดเห็นต่อประโยชน์ของประสบการณ์และความรู้จากหลักสูตรที่ส่งผลต่อการศึกษาต่อ พบว่าบัณฑิตจำนวน 7 คน เห็นว่าตนได้รับประโยชน์ในระดับมากที่สุด เพราะภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่จำเป็นและเป็นพื้นฐานต่อทุกสาขาวิชาและเนื้อหาวิชาที่เรียนในหลักสูตรค่อนข้างครอบคลุมและเป็นประโยชน์ ทำให้ตนสามารถประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อได้ ในขณะที่บัณฑิตจำนวน 1 คน เห็นว่าตนได้รับประโยชน์ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจุบันมีสาขาวิชาที่กว้างขวางและจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา รวมทั้งตนยังขาดความรู้บางส่วนที่จำเป็นต่อการเข้าศึกษาต่อ อาทิเช่น Linguistics (ภาษาศาสตร์) Communication (การสื่อสาร) และ Discourse (วาทกรรม) จึงเห็นควรให้เน้นวิชาดังกล่าวในหลักสูตร

1.3 ข้อมูลบัณฑิตที่ทำงานร่วมกับศึกษาต่อ

สำหรับบัณฑิตที่ทำงานร่วมกับศึกษาต่อจำนวน 2 คน มีความเห็นเช่นเดียวกันว่าสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษานั้นสอดคล้องกับสาขาที่ศึกษาต่อ และเห็นว่าการสอบเข้าศึกษาต่อและการสอบเข้าทำงานไม่ยาก อย่างไรก็ตาม บัณฑิตทั้งสองคนเห็นวว่าตนได้รับประโยชน์จากประสบการณ์และความรู้จากหลักสูตรที่ได้รับจากการศึกษาในระดับปานกลางเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อได้เพียงบางรายวิชา

นั่นเอง

1.4 ข้อมูลผู้ใช้บัณฑิต

ในส่วนของข้อมูลสถานภาพผู้ใช้บัณฑิตที่ได้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 24 คน เมื่อจำแนกตามประเภทขององค์กร พบว่า หน่วยงานเอกชนจำนวน 18 คน หน่วยงานราชการจำนวน 3 คน หน่วยงานรัฐวิสาหกิจและเป็นเจ้าของกิจการหรือธุรกิจส่วนตัวจำนวน 1 คน เท่ากัน

เมื่อพิจารณาข้อมูลการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในหน่วยงานจากแบบสอบถามผู้ใช้บัณฑิตจำนวน 24 คน พบว่า หน่วยงานเอกชนใช้วิธีสอบสัมภาษณ์ควบคู่กับการพิจารณาประวัติและคุณสมบัติของผู้สมัคร ในขณะที่หน่วยงานราชการใช้วิธีการสอบข้อเขียนควบคู่กับการสัมภาษณ์

ด้านจุดเน้นในการพิจารณาคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานในหน่วยงาน พบว่า หน่วยงานเอกชนเน้นระดับการศึกษาเป็นอันดับแรก ในขณะที่หน่วยงานราชการเน้นที่สาขาวิชาเอก บุคลิกภาพ และความรู้ความสามารถพิเศษเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ระดับการศึกษา และผลการเรียน

2. ความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาภาษาอังกฤษของบัณฑิตและผู้สอน

2.1 ด้านโครงสร้างหลักสูตร

ความพึงพอใจด้านโครงสร้างหลักสูตรของบัณฑิตและผู้สอนอยู่ในระดับความพึงพอใจมากในทุกประเด็นและโดยภาพรวมซึ่งได้แก่ ความเพียงพอและความเหมาะสมของจำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร จำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาเฉพาะ (วิชาเอก) จำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาเฉพาะ (วิชาโท) และจำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาเลือกเสรี

2.2 ด้านเนื้อหาหลักสูตร (เฉพาะวิชาเอก) (ตาราง 1)

เมื่อประเมินความพึงพอใจในหลักสูตรด้านเนื้อหาหลักสูตร (เฉพาะวิชาเอก) พบว่า บัณฑิตมีความพึงพอใจโดยรวมและจำแนกตามประเด็นต่างๆ อยู่ใน

ตาราง 1 ความพึงพอใจในหลักสูตรของบัณฑิต และผู้สอน ด้านเนื้อหาหลักสูตร (เฉพาะวิชาเอก)

ความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ ด้านเนื้อหาของหลักสูตร(เฉพาะวิชาเอก)	บัณฑิต N = 42		ผู้สอน N = 13	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
1. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน	3.66	.803	3.44	.507
2. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรมีความทันสมัยและทันต่อสภาวการณ์ปัจจุบัน	3.67	.737	3.36	.490
3. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี	3.55	.855	3.16	.800
4. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นสูง	4.33	.661	4.36	.490
5. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงและดำรงชีวิตได้	4.04	.807	3.84	.374
6. การจัดเนื้อหาในหลักสูตรเป็นไปตามลำดับความยากง่าย	4.09	.677	4.24	.436
7. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรไม่ซ้ำซ้อนกัน	4.04	.691	3.20	.707
8. จำนวนหน่วยกิตของแต่ละรายวิชามีความเหมาะสมกับเนื้อหาของรายวิชา	3.96	.667	3.84	.688
9. สัดส่วนระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของแต่ละรายวิชามีความเหมาะสม	3.64	.743	3.58	.776
10. การจัดรายวิชาในแต่ละภาคการศึกษามีความต่อเนื่องและเหมาะสม	4.09	.696	3.92	.640
11. เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้	4.16	.767	4.08	.277
12. รายวิชาในหลักสูตรเพียงพอกับความต้องการของผู้เรียน	3.62	.923	3.44	.507
โดยรวม	3.925	.536	3.69	.37160

ระดับมากเช่นเดียวกับผู้สอน ยกเว้น 4 ประเด็นที่ผู้สอนมีความพึงพอใจระดับปานกลาง คือ ด้านความทันสมัยและทันต่อสภาวการณ์ปัจจุบัน ด้านความสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ด้านความไม่ซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาในหลักสูตร และด้านความเพียงพอของรายวิชากับความต้องการของผู้เรียน

เมื่อพิจารณาการประเมินด้านรายวิชาเอกบังคับในหลักสูตร พบว่า โดยภาพรวมบัณฑิตและผู้สอนมีความพึงพอใจหลักสูตรด้านรายวิชาเอกบังคับอยู่ในระดับมากทุกรายวิชาเช่นเดียวกับรายวิชาเอกเลือก ยกเว้นรายวิชา 417-362 English for Tourism I และรายวิชา 417-438 Listening-Speaking V อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด และรายวิชา 417-218 Oral Interpretative Reading อยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนี้ ข้อมูลจากคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับรายวิชาในหลักสูตรจากมุมมองของบัณฑิตและผู้สอนพบว่า บัณฑิตเห็นว่ารายวิชาที่มีประโยชน์ในการทำงานและการศึกษาต่อ ได้แก่ รายวิชาที่ฝึกทักษะการฟัง

การพูด การอ่าน และการเขียน อาทิเช่น Business Writing, Translation, English for Tourism และ Grammar เช่นเดียวกับผู้สอนที่เห็นว่ารายวิชาที่มีประโยชน์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้แก่ รายวิชา Reading, Writing, Grammar และ Translation เพราะความรู้ด้านไวยากรณ์จะเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดภาษาที่ต้องการแสดงออกมาได้ และเห็นว่าผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะการเรียบเรียงความคิด วิเคราะห์ ทักษะการนำเสนอ และกลวิธีการเรียนรู้จากการเรียนไปใช้การเรียนวิชาอื่นๆ ต่อในระดับสูง รวมทั้ง ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้สอนให้ข้อสังเกตว่าปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการสอน คือ ผู้เรียนมีพื้นฐานที่ไม่เท่ากัน ขาดความกระตือรือร้นในการค้นคว้าเพิ่มเติม รวมทั้งขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

ในส่วนของรายวิชาที่ควรปรับปรุงมากที่สุดนั้น

ประเด็นที่บัณฑิตและผู้สอนมีความเห็นสอดคล้องกัน คือ รายวิชาที่มีความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชาและรูปแบบการสอน โดยบัณฑิตเห็นว่า วิชา Oral Interpretative Reading, Prose, Survey of English and American Literature และ Expository Writing มีรูปแบบการสอนที่ซ้ำซ้อน ในขณะที่ผู้สอนเห็นว่าควรปรับปรุงรายวิชา Writing, Reading, Literature, Linguistics และ Translation เพื่อลดความซ้ำซ้อน และเนื้อหาที่ยากเกินไป รวมทั้งควรระบุขอบเขตและลักษณะของรายวิชาต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

นอกจากประเด็นความซ้ำซ้อนดังกล่าวแล้ว บัณฑิตยังเสนอแนะว่าควรรวมรายวิชา Survey of English Literature และ Survey of American Literature ไว้ด้วยกัน และลดเนื้อหาวิชา Elementary Literary Appreciation และวิชา Practical Phonetics ที่เนื้อหาหายากและซับซ้อน ส่วนรายวิชา Listening และ Speaking นั้น ควรให้อาจารย์

ชาวไทยสอนก่อน เพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับพื้นฐานก่อนเรียน กับอาจารย์ต่างชาติ นอกจากนี้ ยังเสนอแนะให้จัดรายวิชาวรรณคดีในกลุ่มวิชาเลือก และเห็นว่ารายวิชา Survey of English-American และ Literature มีโอกาสในการใช้ประโยชน์ได้น้อย นอกจากนี้ บัณฑิตยังเห็นว่าผู้เรียนควรมีสิทธิ์ในการเลือกเรียนตามความถนัด และเนื้อหาวิชาควรเอื้อประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะการฟัง พูด และแปล

ด้านรายวิชาที่จำเป็นและควรคงไว้ในหลักสูตร บัณฑิตและผู้สอนมีความเห็นเช่นเดียวกันว่าควรคงรายวิชาที่เป็นพื้นฐานของภาษา เพื่อเสริมทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนไว้ โดยเฉพาะรายวิชาการอ่านที่บัณฑิตเชื่อว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยพัฒนาทักษะด้านอื่นๆ อีกทั้งผู้สอนยังเห็นว่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ได้อีกด้วย นอกจากนี้ ทั้งบัณฑิตและผู้สอนยังเห็นว่า

ตาราง 2 ความพึงพอใจในหลักสูตรของบัณฑิต และผู้สอน ด้านคุณสมบัติผู้สอน

ความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ ด้านคุณสมบัติผู้สอน(เฉพาะวิชาเอก)	บัณฑิต N = 42		ผู้สอน N = 13	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.
1. ผู้สอนมีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับ/ตรงตามวิชาที่สอน	4.51	.553	3.96	.676
2. ผู้สอนมีความสามารถในการถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียน	4.37	.581	3.92	.493
3. ผู้สอนมีวิธีการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	4.07	.640	3.76	.597
4. ผู้สอนมีวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถาม และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน	4.38	.623	3.92	.640
5. ผู้สอนมีความรู้และประสบการณ์ที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม	4.36	.577	3.60	.645
6. ผู้สอนมีความสามารถในการบูรณาการความรู้ต่างๆ แก่ผู้เรียน	4.29	.602	3.56	.768
7. ผู้สอนมีการเตรียม วางแผนการสอน และใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา	4.48	.552	4.08	.493
8. ผู้สอนมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจและเหมาะสมกับเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนและทำกิจกรรมต่างๆ	3.76	.790	3.35	.487
9. ผู้สอนกำหนดจุดมุ่งหมาย ขอบข่าย กิจกรรมการเรียนการสอนและประเมินผลชัดเจน	4.26	.627	3.84	.688
10. ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนและให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ	3.95	.962	3.44	.768
11. ผู้สอนมีการกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในและนอกชั้นเรียน	4.14	.751	4.00	.707
รวม	4.23	.482	3.7510	.41859

ตาราง 3 เปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรของบัณฑิตที่จำแนกตามสถานภาพปัจจุบัน คือ บัณฑิตที่ทำงาน ศึกษาคือ และทำงานร่วมกับศึกษาต่อ

ความพึงพอใจในหลักสูตร	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
1. ภาพรวมด้านโครงสร้างหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	2	.607	.303	.851	.431
	ภายในกลุ่ม	72	25.663	.356		
2. ภาพรวมด้านเนื้อหาหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	2	2.115	1.057	4.00	.023*
	ภายในกลุ่ม	67	17.693	.264		
3. ภาพรวมด้านคุณสมบัติผู้สอน	ระหว่างกลุ่ม	2	.652	.326	1.39	.255
	ภายในกลุ่ม	68	15.922	.234		
4. ภาพรวมด้านรายวิชาบังคับเอก	ระหว่างกลุ่ม	2	1.481	.740	3.23	.045*
	ภายในกลุ่ม	71	16.274	.229		
5. ภาพรวมด้านรายวิชาเลือกเอก	ระหว่างกลุ่ม	2	1.425	.713	2.65	.078
	ภายในกลุ่ม	71	18.008	.254		
โดยรวม	ระหว่างกลุ่ม	2	.821	.411	2.539	.086
	ภายในกลุ่ม	73	11.803	.162		

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตาราง 4 เปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรของบัณฑิตและผู้สอน

ความพึงพอใจในหลักสูตร	บัณฑิต		อาจารย์ผู้สอน		t	Sig
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
1. ภาพรวมด้านโครงสร้างหลักสูตร	3.90	.652	4.19	.435	-2.284*	.025
1. ภาพรวมด้านเนื้อหาหลักสูตร	3.98	.599	3.583	.503	1.950*	.004
2. ภาพรวมด้านคุณสมบัติผู้สอน	4.24	.538	3.83	.388	3.397*	.001
3. ภาพรวมด้านรายวิชาบังคับเอก	4.20	.493	4.00	.449	1.836	.074
4. ภาพรวมด้านรายวิชาเลือกเอก	4.18	.527	4.26	.378	-.584	.561
โดยรวม	4.00	.733	3.74	.449	1.604	.112

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ควรคงรายวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ รายวิชาด้านวัฒนธรรมของชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษ รายวิชา ทางด้านวัฒนธรรม วรรณคดี และด้านการแปล เพื่อให้ หลักสูตรทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของ ตลาด และเพื่อให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน และศึกษาต่อ

สำหรับรายวิชาที่ควรเพิ่มในหลักสูตรนั้น บัณฑิต เห็นว่า ได้แก่ รายวิชาที่สามารถประยุกต์ใช้ในการทำงาน หรือการศึกษาต่อได้จริง เช่น รายวิชาการเขียนรายงาน วิจัย รายวิชาสัมมนาวิชาชีพด้านภาษาอังกฤษ รายวิชา

วิเคราะห์วาทกรรม รายวิชา English Proficiency Development รายวิชา Language and Culture รายวิชา Intensive Translation รายวิชา Formal Writing และ รายวิชา Error Analysis ในขณะที่ผู้สอนเห็นว่ารายวิชาที่ ควรเพิ่มในหลักสูตร คือ รายวิชา Introduction to Language และรายวิชา ESP เช่น Oral Presentation

2.3 ด้านคุณสมบัติของผู้สอน (ตาราง 2)

โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า บัณฑิตและผู้สอนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ยกเว้น ความพึงพอใจของผู้สอน ใน 2 ประเด็น คือ ผู้สอนมีการใช้สื่อ

การสอนที่น่าสนใจและเหมาะสมกับเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนและทำกิจกรรมต่างๆ และ ผู้สอนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน และให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

กล่าวโดยสรุป เมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินหลักสูตรของบัณฑิตจำแนกตามสถานภาพปัจจุบัน คือ บัณฑิตที่ทำงาน กำลังศึกษาต่อ และทำงานร่วมกับ ศึกษาต่อ พบว่า โดยภาพรวมในทุกด้าน ได้แก่ โครงสร้างหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร คุณสมบัติผู้สอน รายวิชาบังคับเอก และ รายวิชาเลือกเอก มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบกลุ่มต่างๆ พบว่า บัณฑิตมีความพึงพอใจในหลักสูตรไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านเนื้อหาหลักสูตรและรายวิชาบังคับเอกที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 เมื่อทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า บัณฑิตที่มีสถานภาพปัจจุบันที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจในหลักสูตรแตกต่างกัน โดยบัณฑิตที่ศึกษาต่อมีความพึงพอใจในหลักสูตรด้านเนื้อหาหลักสูตรแตกต่างกับบัณฑิต

ที่ทำงาน และบัณฑิตที่มีสถานภาพทั้งศึกษาต่อและทำงานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 นอกจากนี้ บัณฑิตที่ศึกษาต่อมีความพึงพอใจในหลักสูตรด้านรายวิชาบังคับเอกแตกต่างกับบัณฑิตที่มีสถานะทั้งศึกษาต่อและทำงานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (ตาราง 3)

โดยภาพรวมการเปรียบเทียบผลการประเมินของบัณฑิตและผู้สอนไม่แตกต่างกัน โดยอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ซึ่งหากพิจารณารายด้าน พบว่า ความพึงพอใจ ด้านโครงสร้างหลักสูตรและคุณสมบัติผู้สอนแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .05 (ตาราง 4)

3. ความพึงพอใจในคุณภาพของบัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษของผู้ใช้บัณฑิต

ความพึงพอใจในคุณภาพของบัณฑิตทางด้านความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานของผู้ใช้บัณฑิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก อีกทั้งยังมีความพึงพอใจมากที่สุดในด้านความตั้งใจในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ตาราง 5-7)

ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน

ตาราง 5 คุณภาพของบัณฑิตทางด้านความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน

ประเด็นการศึกษา	\bar{x}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. มีความรู้ทางวิชาการในสาขาวิชาที่ศึกษา	4.09	.596	มาก
2. มีความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ	4.04	.706	มาก
3. มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ	4.05	.638	มาก
ทักษะทางการฟัง	4.00	.674	มาก
ทักษะทางการพูด	4.04	.767	มาก
ทักษะทางการอ่าน	4.22	.671	มาก
ทักษะทางการเขียน	4.00	.798	มาก
ทักษะการสื่อสาร	3.91	.811	มาก
4. ทำงานอย่างมีระบบ	3.79	.833	มาก
5. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	3.71	.624	มาก
6. มีความคิดเชิงวิเคราะห์สังเคราะห์	3.74	.619	มาก
7. มีความคิดทันสมัยทันเหตุการณ์	4.00	.739	มาก
8. มีความตั้งใจในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด	4.52	.511	มากที่สุด
9. สามารถจัดการ แก้ปัญหา และตัดสินใจได้ดี	3.83	.717	มาก
10. สามารถพัฒนาตนเองในการทำงานได้	4.25	.532	มาก
โดยรวม	3.73	.492	มาก

ตาราง 6 คุณภาพของบัณฑิตทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน

ประเด็นการศึกษา	\bar{x}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	4.22	.671	มาก
2. มีความขยันอดทน	4.26	.619	มาก
3. มีความตรงต่อเวลา	4.04	.706	มาก
4. มีวุฒิภาวะตามวัย	4.00	.739	มาก
5. มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ	4.09	.733	มาก
6. ประพฤติและปฏิบัติตามระเบียบ/นโยบายของหน่วยงาน	4.09	.668	มาก
7. กระตือรือร้นและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ	4.13	.626	มาก
8. มีส่วนช่วยในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้หน่วยงาน	4.26	.619	มาก
9. เคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น	4.30	.559	มาก
10. มีความซื่อสัตย์สุจริต	4.48	.665	มาก
โดยรวม	4.19	.504	มาก

ตาราง 7 คุณภาพของบัณฑิตทางด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์

ประเด็นการศึกษา	\bar{x}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ	4.26	.689	มาก
2. มีความประพฤติและมารยาทเรียบร้อย	4.26	.689	มาก
3. มีบุคลิกลักษณะของการเป็นผู้นำ	3.43	.662	มาก
4. มีอธยาศัยดี	4.04	.825	มาก
5. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน	4.39	.583	มาก
6. มีสมาธิมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม	4.04	.825	มาก
7. มีความมั่นใจในตนเอง	3.74	.810	มาก
8. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	4.13	.694	มาก
9. ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	4.30	.765	มาก
10. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่น	4.26	.541	มาก
โดยรวม	4.09	.506	มาก

ตาราง 8 ความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ ของบัณฑิต ผู้สอน และผู้ใช้บัณฑิต ที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรโดยรวม

ผู้ตอบแบบสอบถาม	\bar{x}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
บัณฑิต	4.50	1.627	มาก
ผู้สอน	4.15	1.519	มาก
ผู้ใช้บัณฑิต	4.58	1.501	มาก
โดยรวม	4.47	1.559	มาก

ตาราง 9 ความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ของบัณฑิต ผู้สอนและผู้ใช้บัณฑิต ที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรโดยรวมเปรียบเทียบรายกลุ่ม

ความคิดเห็นต่อหลักสูตร	แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig
ความพึงพอใจหลักสูตรโดยภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.645	.823	.333	.718
	ภายในกลุ่ม	76	188.026	2.474		

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจมากในทุกด้าน และโดยภาพรวม เช่นเดียวกับความพึงพอใจด้านบุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์

4. เปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ของบัณฑิต ผู้สอนและผู้ใช้บัณฑิต (ตาราง 8-9)

ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม คือ บัณฑิต ผู้สอน และผู้ใช้บัณฑิต พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจโดยรวมในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรพบว่าไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากการวิจัยหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: มุมมองสามมิติจากผู้สอน บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต ผู้วิจัยพบว่า บัณฑิต ผู้สอน และผู้ใช้บัณฑิต มีความพึงพอใจในหลักสูตรและคุณภาพบัณฑิตในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์การวิจัย พบว่า

1. ความพึงพอใจในหลักสูตรจากมุมมองของผู้สอนและบัณฑิต

ผู้สอนและบัณฑิตเห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมในระดับมาก ทั้งด้านโครงสร้างหลักสูตร ด้านเนื้อหา รายวิชา (เฉพาะวิชาเอก) และด้านคุณสมบัติของผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดร. นิตยา สุขเสรีทรัพย์

(2547, 64, 69) ที่ประเมินและติดตามผลหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และการประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอนภาษาอังกฤษในฐาณะภาษาต่างประเทศ พุทธศักราช 2535 ของ เตือนดา เลาสุขศรี (2548, 72, 79) ที่พบว่า ผู้สอนและบัณฑิตมีความพึงพอใจหลักสูตรโดยภาพรวมระดับมากเช่นเดียวกัน

1.1 ด้านโครงสร้างหลักสูตร

บัณฑิตและผู้สอนมีความพึงพอใจในด้านความเพียงพอของจำนวนหน่วยกิตในทุกประเด็น

1.2 ด้านเนื้อหาวิชา (เฉพาะวิชาเอก)

ประเด็นที่ผู้สอนและบัณฑิตมีความพึงพอใจมากในกลุ่มห้าอันดับแรก คือ เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นสูง เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงและดำรงชีวิตได้ การจัดเนื้อหาในหลักสูตรเป็นไปตามลำดับความยากง่าย เนื้อหารายวิชาในหลักสูตรไม่ซ้ำซ้อนกัน จำนวนหน่วยกิตของแต่ละรายวิชามีความเหมาะสมกับเนื้อหาของรายวิชา การจัดรายวิชาในแต่ละภาคการศึกษามีความต่อเนื่องและเหมาะสม และเนื้อหารายวิชาในหลักสูตรสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรทั้งสองข้อ คือ เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างแท้จริงและนำไปประกอบอาชีพได้ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป (ภาควิชา ภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537, 2, 5-10) ปัจจัยหนึ่ง

ที่ทำให้ผู้สอนและบัณฑิตมีความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางเดียวกันนั้น อาจเป็นเพราะรายวิชาที่เปิดสอนในหลักสูตรไม่ได้เน้นเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่ง แต่เป็นรายวิชาที่เป็นพื้นฐานซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาต่อในระดับสูง โดยแผนกวิชาเปิดสอนรายวิชาดังกล่าวตามรหัสวิชาซึ่งจัดเรียงตามความยากง่ายของเนื้อหา ดังนั้นผู้สอนและบัณฑิตจึงเห็นว่าความรู้จากหลักสูตรที่เรียนมาตามลำดับความซับซ้อนของเนื้อหานั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ และศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้

อย่างไรก็ดี ความพึงพอใจของบัณฑิตในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังกล่าว ชัดแจ้งกับความเห็นของบัณฑิตจากงานวิจัยของ ดร. จันท์เพ็ญ อ้นตระกูล (2540, 59-60) ที่ได้สำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรปริญญาตรี วิชาเอกภาษาอังกฤษของบัณฑิตคณะมนุษยศาสตร์ปีการศึกษา 2538 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และพบว่า บัณฑิตเสนอแนะให้แยกหลักสูตรวิชาเอกเป็นสองสาขา คือ สาขาวรรณคดีและสาขาภาษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

เมื่อพิจารณาความพึงพอใจด้านเนื้อหาวิชา ในหลักสูตรสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของหลักสูตร (สุภาพร แนวนบุตร, 2540, 10) และรายวิชาในหลักสูตรเพียงพอกับความต้องการของผู้เรียน พบว่าบัณฑิตพึงพอใจประเด็นดังกล่าวอยู่ในสองอันดับสุดท้ายและผู้สอนมีความพึงพอใจในระดับปานกลางเท่านั้น ผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ รจนา แก่นอำพรพันธ์ (2536, บทคัดย่อ, อ้างถึงในสุไวยัมมะระ, 2547, 52-53) และ บุปผา บุตรมณี (2546, บทคัดย่อ) ที่พบว่า ประเด็นการปรับปรุงเนื้อหาวิชาและการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี เป็นประเด็นที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อการพัฒนาหลักสูตรต่อไป ปัจจัยที่ทำให้ผู้สอนและบัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

สาขาภาษาอังกฤษพึงพอใจในสองประเด็นดังกล่าวค่อนข้างต่ำ อาจเป็นเพราะรายวิชาเลือกเอกในหลักสูตรบางวิชาไม่เปิดสอนทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทั้งหมด ทั้งนี้ เป็นผลมาจากเงื่อนไขของตารางเรียน การจัดผู้สอน รวมถึงจำนวนนักศึกษาที่ต้องการลงทะเบียน เป็นต้น จึงทำให้สามารถเปิดสอนวิชาเอกเลือกได้เพียงบางรายวิชาที่มีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น

1.3 ด้านคุณสมบัติของผู้สอน

ประเด็นที่บัณฑิตมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้สอน คือ ผู้สอนมีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง/ตรงตามวิชาที่สอน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้สอนมีความพึงพอใจในประเด็นดังกล่าวเป็นอันดับที่สาม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้สอนบางท่านอาจเห็นว่าตนเองต้องการที่จะพัฒนาตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน ส่วนประเด็นอื่นๆ ที่ทั้งผู้สอนและบัณฑิตมีความพึงพอใจในระดับมากและจัดอยู่ในอันดับที่ใกล้เคียงกันได้แก่ ผู้สอนมีความสามารถในการถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนและผู้สอนมีวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน รวมทั้งผู้สอนมีการเตรียมวางแผนการสอน และใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา โดยองค์ประกอบดังกล่าวจะสนับสนุนซึ่งกันและกันในการสร้างความเข้าใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน และยังคงสอดคล้องกับวิทยานิพนธ์หัวข้อ "การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์" ของบุปผา บุตรมณี (2546, บทคัดย่อ) ที่พบว่า ลักษณะที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในการประกอบด้านกระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม คือ เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและซักถาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าซักถามในชั้นเรียน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองนอกชั้นเรียนได้อีกด้วย

ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา ของรจนา แก่นอำพรพันธ์ (2536, บทคัดย่อ, อ้างถึงใน สุไวย๊ะ สะมะแอ, 2547, 52-53) และการประเมินและติดตามผลหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ของ ดร. นิตยา สุขเสรีทรัพย์ (2547, 64, 69) ที่ผู้สอน นักศึกษา และบัณฑิต ให้ความเห็นว่ามีผลจำเป็นจะต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้ นักศึกษารู้จักแสวงหาความรู้ สังเคราะห์ วิเคราะห์ และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้คุณสมบัติของผู้สอนอีกประการหนึ่ง ที่ควรเร่งแก้ไขคือด้านการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจและเหมาะสมกับเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนและทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นประเด็นที่ทั้งผู้สอนและบัณฑิตมีความพึงพอใจเป็นอันดับสุดท้าย

2. ความพึงพอใจในคุณลักษณะบัณฑิตจากมุมมองของผู้ใช้บัณฑิต

เมื่อพิจารณาคูณลักษณะบัณฑิตในด้านความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน พบว่า ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในด้านความตั้งใจในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านการพัฒนาตนเองในการทำงานเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ มีความรู้ทางวิชาการในสาขาวิชาที่ศึกษา มีความสามารถในการใช้ทักษะภาษาอังกฤษ ได้แก่ ทักษะการอ่าน ทักษะการพูด ทักษะการฟัง ทักษะการเขียน และทักษะการสื่อสาร ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผู้ใช้บัณฑิตยังมีความพึงพอใจในความสามารถของบัณฑิตในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดทันสมัยกับเหตุการณ์ สามารถจัดการ แก้ปัญหา และตัดสินใจได้ดี ทำงานอย่างมีระบบ มีความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านทักษะพื้นฐานและด้านความสามารถทางวิชาชีพของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ปริศนา ชัยดวง

และคณะ, 2549, 42-43) คุณภาพที่พึงประสงค์ของบัณฑิตด้านความรู้ความสามารถในวิชาชีพ ตามยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ของทบวงมหาวิทยาลัย (เฉลิมเผ่า อจละนันท์, 2546, 37) และการเป็นคนเก่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่ภาคธุรกิจต้องการในอนาคต (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2543, 42-43)

ในส่วนของคุณลักษณะบัณฑิตด้านคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติต่อการทำงานพบว่า ผู้ใช้บัณฑิตมีความพึงพอใจในระดับมากในด้านมีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ เคารพสิทธิหน้าที่ของตนเอง และผู้อื่น มีความขยันอดทนและมีส่วนช่วยในการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้หน่วยงาน มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย กระตือรือร้นและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและประพฤติกปฏิบัติตามระเบียบนโยบายของหน่วยงาน มีความตรงต่อเวลา และมีวุฒิภาวะตามวัย ซึ่งจัดเป็นคุณลักษณะของบัณฑิตที่ดีตามความต้องการของหน่วยงานราชการและเอกชน (อารี วิชาชัย, 2541, 75-76) เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแผนพัฒนาฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ของทบวงมหาวิทยาลัย อีกทั้ง ยังเป็นหนึ่งในคุณลักษณะที่ต้องปมเพาะอีกด้วย (เสริมศรี ไชยศร สุรพล บัวพิมพ์ และ สุนทรี คนเที่ยง, 2543 อ้างถึงในปริศนา ชัยดวง และคณะ, 2549, 36-38)

ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ พบว่า ผู้ใช้บัณฑิต มีความพึงพอใจในระดับมากสามอันดับแรก คือ ด้านมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และวางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ มีความประพฤติและมารยาทเรียบร้อย และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีน้ำใจในการช่วยเหลือผู้อื่น รองลงมา คือ มีอัธยาศัยดี มีสมาธิมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีความมั่นใจในตนเอง และมีบุคลิกลักษณะของการเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นไปตามคุณลักษณะของบัณฑิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ด้านความสามารถทางสังคม (ปริศนา ชัยดวง และคณะ, 2549, 42-43) เป็นบัณฑิตที่ดีและเก่งตามความต้องการของหน่วยงาน

ราชการและเอกชน (อารี วิชาชัย, 2541, 75-76)

กล่าวโดยสรุป คุณสมบัติทั้งสามด้านของบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เหล่านี้ สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ บัณฑิตที่ปรากฏในงานของ เฉลิมเผ่า อจละนันท์ (2546) ทบวงมหาวิทยาลัย (2543) และ เสริมศรี ไชยศรี และคณะ (2543) ว่าบัณฑิตไทยในอนาคตต้องเป็นคนดี เป็นคนเก่ง เป็นคนที่มีความสามารถ เป็นผู้นำและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีทักษะการติดต่อสื่อสารที่ดี และมีวุฒิภาวะเพียงพอ

3. ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เมื่อจำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้สอน บัณฑิต และผู้ใช้บัณฑิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม มีความพึงพอใจหลักสูตรในระดับความพึงพอใจมาก ในด้านเนื้อหา รายวิชา การจัดการเรียนการสอน และ คุณสมบัติของผู้สอนในมุมมองของผู้สอน ด้านเนื้อหา รายวิชา คุณสมบัติของผู้สอน และประโยชน์ที่ได้จากการ เรียนรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรในการศึกษาต่อและ ปฏิบัติงานในมุมมองของบัณฑิต และด้านความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน คุณธรรมจริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ในมุมมองของผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตร ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็น หลักสูตรที่ดีและมีความเหมาะสมในการผลิตบัณฑิตที่มีความพร้อมทั้งความรู้ทางวิชาการและทักษะทางสังคม ออกสู่ตลาดแรงงานอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาอังกฤษ หลักสูตรปรับปรุงพ.ศ. 2537 คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพใน

ระดับมาก โดยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถามเพื่อใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรในครั้งต่อไปดังนี้

1. ด้านเนื้อหา รายวิชา

1.1 รายวิชาในหลักสูตรควรเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนทั้งในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อในระดับสูง

1.2 รายวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันอาจยุบรวม เป็นหนึ่งรายวิชาเพื่อแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหา

1.3 รายวิชาที่เปิดสอนควรมีความสอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี เน้นทักษะ การสื่อสารเชิงธุรกิจ และเน้นภาคปฏิบัติให้มากขึ้น รวมทั้ง ควรเป็นรายวิชาที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพต่อไป

1.4 รายวิชาเลือกเอกในหลักสูตรบางวิชาไม่เคยเปิดสอนเลยทั้งที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ทั้งต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อในระดับสูง ดังนั้น หากมีบุคลากรที่เพียงพอและมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาดังกล่าวได้ควรคง รายวิชาเหล่านั้นไว้ในหลักสูตรและเปิดสอนแก่นักศึกษา

1.5 เนื้อหาบางรายวิชาในหลักสูตรยากและซ้ำซ้อน จึงควรปรับเปลี่ยน และ/หรือ ระบุขอบเขตและ ลักษณะของรายวิชาต่างๆ ให้ชัดเจนเพื่อประสิทธิภาพ ในการเรียนการสอน

2. ด้านผู้สอน

2.1 ผู้สอนควรมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ และเหมาะสมกับเนื้อหาในการจัดการเรียนการสอนและ ทำกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับ นักศึกษาที่มีพื้นฐานอ่อนในการเข้าเรียน รวมทั้งควรจัด กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมการเรียนการสอนและ ให้นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ใน ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

2.2 ผู้สอนที่รับผิดชอบรายวิชาเดียวกันควรมี การทำงานร่วมกันเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระและเวลาในการเตรียมการสอน

2.3 ผู้สอนควรมีการเข้าร่วมอบรมสัมมนาอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาตนเองและปรับปรุงรูปแบบและวิธีการสอนของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ด้านคุณภาพบัณฑิต

แม้ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตทั้งสามด้าน คือ ด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน ด้านคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติต่อการทำงาน และด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ จะอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตามก็ควรมีการพิจารณาและปรับปรุงคุณภาพบัณฑิตในประเด็นที่อยู่ในสามอันดับสุดท้ายของแต่ละด้านซึ่งได้แก่

3.1. การทำงานอย่างมีระบบ การมีความคิดเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3.2. การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและประพฤติปฏิบัติตามระเบียบนโยบายของหน่วยงาน ความตรงต่อเวลา และการมีคุณภาพตามวัย

3.3. การมีสมรรถนะสามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ความมั่นใจในตนเอง และการมีบุคลิกลักษณะของการเป็นผู้นำ เพื่อให้บัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษที่จะออกสู่ตลาดแรงงานในอนาคตมีคุณภาพที่เป็นที่น่าพอใจยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

การผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยไทยในอนาคต. (2530).

รายงานการประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย
ทางวิชาการประจำปี.

จันทร์เพ็ญ อ้นตระกูล. (2540). ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรปริญญาตรี วิชาเอกภาษาอังกฤษของ บัณฑิตคณะมนุษยศาสตร์ ปีการศึกษา 2538. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 19(59-60).

เฉลิมเผ่า อจลนันทน์ และคณะ. (2546). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการกำลังคนในระดับอุดมศึกษาเพื่อกำหนดรูปแบบและภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา. (2531). เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทบวงมหาวิทยาลัย. (2538). การสัมมนาเรื่อง แนวทางในการพัฒนาและผลิตกำลังคนระดับบัณฑิตศึกษา. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

ทีศนา แชมมณี. (2535). การประเมินหลักสูตร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุปผา บุตรมณี. (2547). การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ปริศนา ชัยดวงและคณะ. (2549). การประเมินหลักสูตรหมวดวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

รจนา แก่นอำพรพันธ์. (2536). การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นตามความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ลินดา วงศานุพัทธ์. (2527). ผลภาพการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยรุ่นปีการศึกษา 2514-2519. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

สงขลานครินทร์, มหาวิทยาลัย. ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (2538). หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ (ฉบับปรับปรุงใหม่) พุทธศักราช 2537.

สมบูรณ์ ชิตพงศ์. (2522). รูปแบบการประเมินหลักสูตรในเอกสารการประชุม เรื่องการประเมินและหลักสูตรการศึกษา ระดับปริญญาตรี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารกรรมการฝึกหัดครู.
- สุทัศน์ีย์ สุขประเสริฐ. (2543). **การประเมินหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. (ออนไลน์). มีที่: http://lib.swu.ac.th/data_thesis.php และ <http://www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=797>. สืบค้นเมื่อ: [28 สิงหาคม 2552].
- สุภาพร แนวนบุตร. (2540). **การประเมินหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาพลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุไวย๊ะ สะมะแอ. (2547). **การประเมินผลคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตามความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลและวิจัยทางการศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เสริมศรี ไชยศร, สุรพล บัวพิมพ์ และสุนทรี คนเที่ยง. (2543). **รายงานการวิจัยเอกสาร เรื่องหลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรี**. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2543). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อารี วิชาชัย. (2544). **คุณสมบัติของผู้รู้กับผู้ดีหรือวิถีแห่งปราชญ์**. วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 23(75-76).